

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Polisens prioriteringar vid ordningsstörningar

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Höstterminen 2008
Martin Rognefall

Innehållsförteckning

Förord	3
1.1 Sammanfattning	3
2.1 Centrala begrepp	4
3.1 Syfte & Bakgrund	5
4.1 Frågeställning	5
5.1 Teoretisk förankring	5
5.2 Värdekonflikter	6
5.3 Polistaktik	8
5.4 Osäkerhet och brottsbekämpning	10
5.5 Sammanfattning	11
6.1 Metod	12
6.2 Semistrukturerade intervjuer	12
6.3 Urval	13
6.4 Presentation av deltagande poliser	14
6.5 Kunskapsproduktion	16
6.6 Validitet & Reliabilitet	16
6.7 Etiska aspekter	18
6.8 Makt och genus	19
7.1 Resultat & Analys	20
7.2 Utbildning i Särskild polistaktik och ROMEO	20
7.3 Arbetsmetoder	21
7.4 Bemötande och kritik	24
7.5 Värdekonflikter	26
7.6 Diskussion	28
7.7 Framtida forskning	30
8.1 Litteratur	31
Bilaga 1 - Intervjuguide	

Förord

Jag vill här tacka alla som har hjälpt mig med mitt examensarbete. Först och främst de poliser som har ägnat sin fritid åt att diskutera sitt jobb med mig. Jag vill även tacka Magnus Hörnqvist för handledning samt Martin Andersson för korrekturläsning.

1.1 Sammanfattning

Mitt examensarbete bygger på intervjuer med fyra poliser aktiva inom Särskild polistaktik och ROMEO.¹ Intervjuerna är av semistrukturerad kvalitativ karaktär och ämnar belysa hur polisen prioriterar vid ordningsstörningar som t.ex. demonstrationer och idrottsevenemang. Är det lagen eller ordningen som prioriteras och är dessa två begrepp nödvändigtvis dikotoma?

Som teoretisk utgångspunkt har jag använt Mikael Oskarssons teori ”*om hur polisen hanterar värdekonflikten mellan frihet och ordning, eller om man så vill mellan medborgarnas anspråk på samhällelig ordning och medborgarnas fri- och rättigheter*” (Oskarsson 2005). Övriga författare som bidragit till min teoretiska förståelse är della Porta, Peterson & Reiter (della Porta, Peterson & Reiter 2006). Även Janne Flyghed, Richard Ericson och Magnus Hörnqvist har varit mycket behjälpliga (Ericson 2006; Flyghed 2000; Hörnqvist 2004).

Den metod jag har använt mig av är semistrukturerade intervjuer med anledning av att metoden på ett informativt vis förmedlar mina fyra informanters åsikter och tankar omkring sitt arbete. Mina intervjuer har överlag varit lyckade, givande och försett mig med svar som kan återkopplas till min teoretiska ansats. Arbetets svaghet är mitt eget misstag, att inte intervjua någon polis i högre befattning verksam inom Särskild polistaktik. Trots detta finns det tendenser som tyder på att det till stor del är ordningen som styr huruvida lagen kan upprätthållas. Frågan om lag eller ordning är emellertid inte på något sätt lätt att besvara då upprätthållandet av lagen kan tolkas på flera sätt. En tolkning av lagen är att frihetsberöva och lagföra de som gör sig skyldiga till diverse brott i samband med t.ex. demonstrationer.

¹ ROMEO är en civilklädd insatsstyrka som används av polisen vid ordningstörningar. Insatsstyrkans främsta uppgift är att gripa och lagföra personer som gör sig skyldiga till brott i samband med ordningsstörningar. Särskild polistaktik är den uniformerade del av polisen som arbetar vid ordningsstörningar. Den uniformerade delen har som primärt syfte att upprätthålla den allmänna ordningen.

En alternativ tolkning av lagen är att respektera legalitetsprincipen och därmed säkerställa att ingen blir oskyldigt utsatt för de tvångsmedel som polisen använder sig av vid ordningsstörningar. Därmed kommer inte bara ordningen och lagen i konflikt utan också vilken tolkning av lagen som ska ges företräde.

En viss frustration finns att utläsa i de intervjuer jag genomfört med anledningen att de värdekonflikter som uppstår hos polisen inte går att lösa fullt ut.

Även det faktum att den enskilda polisen inte får ta några egna beslut om vad som ska prioriteras, de måste istället underkasta sig den Särskilda polistaktiken vilket skapar en viss frustration. Mina resultat finns presenterade under följande teman: Utbildning i Särskild polistaktik och ROMEO, Arbetsmetoder, Bemötande och kritik samt Värdekonflikter.

2.1 Centrala begrepp

För att underlätta läsningen presenterar jag här de centrala begrepp som återfinns arbetet igenom samt hur jag väljer att definiera dem.

- Den värdekonflikt som jag har valt att fokusera mitt arbete omkring är *lag* kontra *ordning*. *Lagen* är problematisk med anledning av att den i mitt arbete kan tolkas på två helt olika sätt. Den första tolkningen av *lagen* som ställer sig mot ordningen är det direkta gripandet och lagförandet av någon som begår en olaglig handling i samband med t.ex. en demonstration. Den andra tolkningen av *lagen* som ofta kommer i konflikt med den allmänna ordningen är att respektera varje medborgares rätt att uttrycka sina åsikter samt att som polis följa de lagar som finns angående hanteringen av stora folkmassor. Vid mina intervjuer berördes båda tolkningarna av *lagen* och en utförlig diskussion återfinns under Resultat och Analys.
- Med begreppet *ordning* avses den allmänna ordning som polisen strävar efter att upprätthålla vid demonstrationer och andra liknande evenemang. Allmänhetens krav på *ordning* kolliderar ofta med kraven på ett absolut upprätthållande av *lagen*.
- *Särskild polistaktik* är namnet på den taktik som polisen brukar vid ordningsstörningar som t.ex. demonstrationer och idrottsevenemang. Taktiken kommer från början från Danmark men brukas numer även av den svenska polisen. Med *Särskild polistaktik* eftersträvar polisen att bli mer mobila samt att komma närmare den folkmassa man jobbar med. Inom Särskild polistaktik återfinns två grupper av poliser, dels den uniformerade delen som jag arbetet igenom väljer att kalla *Särskild polistaktik* samt den civilklädda delen, *ROMEO*.

- De uniformerade poliserna har till huvuduppgift att upprätthålla ordningen medan *ROMEO* svarar för majoriteten av de gripanden som görs i samband med ordningsstörningar.

3.1 Syfte & Bakgrund

Följande examensarbete syftar till att skapa en förståelse av den problematik som föreligger vid polisens arbete med stora ordningsstörningar som t.ex. demonstrationer och idrottsevenemang. Svensk polis har under de senaste åren börjat arbeta efter en ny taktik vid ovanstående händelser, en taktik som kräver att polisen är mer aktiv och gör ständiga avvägningar i sitt arbete.

Avvägningen och problematiken består i att prioritera upprätthållandet av lagen kontra upprätthållandet av den allmänna ordningen. Jag har genom intervjuer med poliser verksamma inom Särskild polistaktik och *ROMEO*-gruppen försökt belysa polisernas egna tankar och synsätt på sitt arbete. För att ytterligare bredda förståelsen för polisens arbete kommer jag att presentera delar av den tidigare forskning som återfinns på området samt hur arbetet bör förstås ur ett större perspektiv. Arbetet är av kvalitativ karaktär och mitt mål är inte att generalisera mina resultat till samtliga svenska poliser utan bör ses för vad det är; fyra polisens tankar och idéer om sitt arbete vid stora ordningsstörningar. Jag vill emellertid inte förringa mitt eget arbete, min personliga tro är att de åsikter som framkommer genom mina intervjuer motsvarar den allmänna åsikten inom svensk polis idag.

4.1 Frågeställning

Som jag nämner ovan är inte min avsikt att generalisera till någon större population än just de intervjuade poliserna och därför kan jag inte heller ge några absoluta svar. Den frågeställning som jag arbetat efter vid mina intervjuer är dock följande: Vad är polisens prioritet vid stora ordningsstörningar, lag eller ordning?

5.1 Teoretisk förankring

Jag har valt att integrera teori med tidigare forskning med anledningen att jag anser att de två är svåra att skilja och att särskilja dem endast bidrar till att överskådligheten försämrats.

Som grundteori för mitt arbete har jag valt att använda mig utav Mikael Oskarssons teori om hur polisarbete vid stora folksamlingar främst syftar till att upprätthålla ordningen kontra att upprätthålla lagen (Oskarsson 2005).

Inledningsvis följer en beskrivning av Oskarssons avhandling och hur jag förhåller mig till den teori han presenterar. Därefter följer beskrivningar av de olika teman som jag anser är intressanta och relevanta för att bättre förstå Oskarssons teori.

De författare som jag har valt att använda mig av är följande; Janne Flyghed, Magnus Hörnqvist, della Porta, Peterson & Reiter samt Richard Ericson (della Porta, Peterson & Reiter 2006; Ericson 2006; Flyghed 2000; Hörnqvist 2004). Var och en av ovanstående författare hjälper till att belysa problematiken med polisarbete som balanserar mellan att upprätthålla ordning och att samtidigt hålla sig inom lagens ramar och respektera sina medborgare. Jag vill emellertid framhålla att Oskarssons teori är att betrakta som arbetets huvudteori, övriga författare är sekundära till honom och syftar till att skapa en djupare förståelse för ämnet.

Teoriavsnittet avslutas med en återanknytning till den frågeställning jag använder och en diskussion om hur ovanstående författare bidrar till en ökad förståelse.

5.2 Värdekonflikter

Oskarssons avhandling handlar ”*om hur polisen hanterar värdekonflikten mellan frihet och ordning, eller om man så vill mellan medborgarnas anspråk på samhällelig ordning och medborgarnas fri- och rättigheter*” (Oskarsson 2005: 15). Det är värdekonflikter som frihet/trygghet, frihet/säkerhet och frihet/ordning som Oskarsson menar kopplas samman med sökandet efter individuell frigörelse och en stabil samhällsordning. Zygmunt Bauman skriver i sin bok *Det individualiserade samhället* att en samexistens mellan frihet och trygghet är ett ouppnåeligt mål. Samtidigt menar Bauman att om sökandet efter en sådan samexistens skulle avbrytas skulle det innebära en direkt fara för såväl friheten som tryggheten (Bauman 2002: 72). Oskarsson skriver i sin avhandling att de värdekonflikter som diskuteras ständigt är närvarande vid polisens arbete och de avvägningar som de tvingas att göra i anslutning till arbetet med politiska protester.

Då jag ämnar undersöka hur polisens särskilda taktik med ROMEO-gruppen ställer sig till dessa värdekonflikter och vad som prioriteras i valet mellan att upprätthålla lagen kontra att upprätthålla den allmänna ordningen anser jag att Oskarssons teori är en lämplig och relevant för att lättare förstå den problematik som föreligger.

Oskarssons avhandling ger en inblick i polisarbetet under EU-toppmötet i Göteborg 2001 samt hur den svenska polisen utnyttjade sina resurser på det vis de fann lämpligast men den uppmärksammar även i allra högsta grad den avvägning som polisen tvingas att göra mellan ordning och lag.

Jag kommer i den här sammanfattningen hålla mig till de delar i Oskarssons avhandling som specifikt inriktar sig på värdekonflikter och polisens bemötande vid ordningsstörningar.

Oskarsson frågar sig hur man uppnår två värden samtidigt samt vilka skäl som finns att det ena skall ges företräde över det andra. Hur kan ett demokratiskt land som Sverige lösa dessa värdekonflikter så att samtliga medborgare blir nöjda? Svaret är att det i praktiken är omöjligt men att försöket i sig själv är så viktigt att det aldrig får upphöra.

Oskarsson tar upp hur frågan lättare blir löst i totalitära stater där folkviljan inte har samma status som i vårt demokratiska samhälle. I dessa stater överskuggar alltid effektiviteten att bekämpa och undertrycka politiska protester individens rätt att uttrycka sina åsikter (Oskarsson 2005: 14).

”Den demokratiska statens dilemma handlar i grunden om att balansera handlingskraften, eller effektiviteten, hos en regim genom att göra dess maktutövning och rättstillämpning lagbunden och förutsebar” (Oskarsson 2005: 15). Trots att Oskarssons avhandling behandlar ämnet på en makronivå som jag inte ämnar fördjupa mig i anser jag ändå det viktigt att belysa denna problematik som världens demokratier står inför. Problematiken kvarstår med att balansera handlingskraften och den lagbundna rättstillämpningen ända ner till varje enskild polismans agerande i varje specifik situation. Oskarsson skriver att varje värdekonflikt utgör ett moraliskt dilemma, ett normativt problem för dem eller den som skall hantera dilemman. Ett ställningstagande i dilemman förutsätter att det är möjligt att rangordna värdena längs en skala, att det ena värdet är värt mer än det andra. Detta innebär att en ständig strid mellan värdena pågår och vilket värde som för tillfället är viktigast hela tiden är föränderligt. Oskarsson menar att detta i praktiken ofta mynnar ut i någon form av kompromiss, dvs. inget av värdena ges full utdelning (Oskarsson 2005: 18).

För att skapa en djupare förståelse för den teoretiska bakgrund som finns för mitt arbete har jag valt att läsa Janne Flygheds bok *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet* (Flyghed 2000). Trots att jag inte har några ambitioner att mäta effektiviteten inom Särskild polistaktik eller ROMEO-gruppens arbete så ger Flyghed en djupare insikt i den konflikt som uppstår i polisens arbete mellan integritet och effektivitet. Denna balansgång är ytterligare en värdekonflikt som polisen tvingas ta ställning till i sitt dagliga arbete.

Flyghed skriver om ett spänningsförhållande som alltid har funnits mellan staten och individen, ett spänningsförhållande som vars ursprung finns i att individer söker sig till grupper för bättre skydd mot utomstående hot. Vidare menar emellertid Flyghed att för att för att få tillgång till det kollektiva skyddet måste individen ge upp en del av sin frihet, vilket inte

ses som något problematiskt så länge som förlusten av frihet uppvägs av det ökade kollektiva skyddet. Frågan är hur mycket individuell frihet som kan accepteras utan att det riskerar att leda till kollektivets sammanbrott? Paradoxen blir att staten kan utgöra såväl ett skydd mot hot som ett hot som medborgarna måste skyddas mot (Waddington 1999: 21).

Kopplingen till mitt arbete blir självklart att polisen ställs inför en liknande paradox när de både skall skydda medborgarnas rättigheter att till exempel visa sitt missnöje genom att protestera samtidigt som de skall upprätthålla den allmänna ordningen. Flygheds bok är inte specifikt inriktad på polistaktik som della Porta, Peterson och Reiter. Dock belyser även Flyghed att motmedlen hela tiden måste stå i proportion till de hotbilder som existerar. Staten står ständigt inför rädslan att över- eller underreagera, att ha för mycket kontroll eller att ha för lite (Flyghed 2000: 20-21). En risk som finns med båda är enligt Flyghed att så kallade kontrollskador uppstår där allmänhetens förtroende för makthavarna påverkas negativt. Även här vill jag dra paralleller till polisens arbete som riskerar att skada sitt eget rykte om de anses över- eller underreagera i förhållande till brottsligheten. Flyghed avsätter också ett kapitel till att analysera *Maktens dilemma – Hur reagera lagom?* I detta kapitel diskuteras vilka tvångsmedel som är motiverade att använda sig utav i förhållande till de hotbilder som finns samt hur media är ett viktigt instrument i sammanhanget. Vidare beskriver Flyghed polisens roll i upptrappningen, hur polisens interna rationalitet är att organisationen expanderar samt att polisens egna resurser ökar.

Den direkta koppling som finns mellan de två värdekonflikterna *effektivitet – integritet* och *lag – ordning* förhåller sig enligt mig som följer; effektiviteten motsvaras på ett mer konkret plan av ordning samtidigt som integritet på samma sätt motsvaras av lag. Konflikten är densamma med den stora skillnaden att den kan sägas lägga sig på makro- eller mikronivå. I mina intervjuer har jag samtalat huvudsakligen om den nivå som den enskilda polismannen rör sig på, nämligen mikronivån.

5.3 Polistaktik

Författarna della Porta, Peterson & Reiter samlar i sin antologi texter som beskriver olika politiska protester både i Europa och i Nordamerika under de senaste tio åren (della Porta, Peterson & Reiter 2006). Olika strategier som har använts vid varje enskilt tillfälle lyfts fram och diskuteras utförligt.

I likhet med Oskarsson framhåller della Porta, Peterson & Reiter att polisarbete i samband med demonstrationer är en balansgång mellan ordning och försvarandet av individuell frihet. Vidare menar della Porta, Peterson & Reiter att polisens agerande vid demonstrationer är en värdemätare på kvalitén hos demokratin i ett givet politiskt system (della Porta, Peterson & Reiter 2006). Något som är av största intresse för mitt arbete är frågan om ökad tolerans inför mindre lagöverträdelser som också tas upp. Att en ökad tolerans finns i teorin råder det inget tvivel om, frågan är hur den ser ut i praktiken (della Porta, Peterson & Reiter 2006: 46-47). Vad som är intressant med den påstådda ökade toleransen inför mindre lagöverträdelser vid ordningsstörningar är att den motsäger teorier av både Ericson och Hörnqvist (Ericson 2006; Hörnqvist 2004). Det ska emellertid påpekas att de teorier som Ericson och Hörnqvist presenterar inte syftar till ordningsstörningar utan istället det västerländska samhället överlag.²

Abby Peterson skriver om hur det finns två olika strategier som polisen kan välja att använda sig utav vid stora folkmassor som t.ex. demonstrationer (della Porta, Peterson & Reiter 2006). Antingen väljer polisen att kontrollera platser eller att kontrollera situationer. Ett lysande exempel på hur polisen valde att kontrollera platser är insatsen vid EU-toppmötet i Göteborg 2001 där polisen genom avspärningar och tungt utrustad kravallpolis kontrollerade ett antal platser. Oroligheterna uppstod då istället när demonstranterna skapade problem på platser som polisen inte kontrollerade. Denna strategi är nämligen relativt immobil och defensivt inriktad. Den svenska polisen har nu övergett denna strategi för ett mer mobilt insatskoncept. Abby Peterson skriver vidare om motsatsen till den defensiva modellen, nämligen den danska offensiva där polisen arbetar för att kontrollera situationer istället för platser (della Porta, Peterson & Reiter 2006: 43). Det är denna strategi som även den svenska polisen de senaste åren arbetat efter. För att återkoppla till värdekonflikten mellan lag och ordning kan den nya taktiken sägas syfta till att i högre grad tillfredsställa såväl ordning som lag. Detta genom att ordningen bibehålls samtidigt som de personer som bryter mot lagen ska lagföras i större utsträckning än innan. Polisens tidigare taktik har fått utstå kritik för att den generaliserade grupper i allt för stor utsträckning och inte såg till enskilda individers brott. Tillvägagångssättet är att uniformerad polis arbetar nära folkmassan för att lättare kunna kommunicera med dem samtidigt som deras primära uppgift är att upprätthålla ordningen.

² En mer utförlig presentation av Ericson och Hörnqvist återfinns under rubriken *Osäkerhet och brottsbekämpning* på sidorna 10-11

I de fall där ett ingripande behövs är det den civilklädda ROMEO-gruppens uppgift att gripa och lagföra den person det gäller innan situationen blir ohållbar.

5.4 Osäkerhet och brottsbekämpning

Jag har inkluderat Ericson och Hörnqvist med anledning av att de på ett tydligt sätt ger förklaringar till varför gränserna för vad som sker i kampen mot brottslighet hela tiden flyttas längre fram och därmed ger polisen utökade befogenheter.

Hur polisen får mer befogenheter baserat på rädsla snarare än reella hot eller ökning av brottsligheten. Trots att varken Ericson eller Hörnqvist berör ordningsstörningar eller de värdekonflikter som jag ämnar undersöka så presenterar de ett intressant komplement till framförallt Flyghed. Detta avsnitt bör därför ses som ett verktyg för att lättare förstå Oskarssons huvudteori om värdekonflikter.

Först och främst vill jag nämna det avsnitt om två olika versioner av Leviathan som Ericson presenterar (Ericson 2006: 31-35). Den första versionen som Ericson presenterar är den goda Leviathan av Thomas Hobbs från 1651. Den här Leviathan visar en stat som tar hand om sina medborgare genom att erbjuda säkerhet och ett socialt fungerande samhälle. Idén om Leviathan bygger på att folket ger upp en del av sin egen makt för att bli del av ett samhälle som skyddar dem, en metafor för staten. Ericson presenterar emellertid en annan version av Leviathan som han menar är en mer riktig bild av staten i dagens västerländska samhällen, nämligen den Leviathan som endast skapar panik och skräck hos sin befolkning. Detta sker enligt Ericson genom statens osäkerhet inför eventuella hot som skrämmar upp sin befolkning (Ericson 2006: 31-32). Kopplingen till mitt arbete ser jag i polisens vilja att kriminalisera allt fler beteenden som tidigare ansågs för bagatellartade för att ens bry sig om. Magnus Hörnqvist skriver att tendensen att kriminalisera allt fler beteenden både på mikro- och makronivå är en tydlig trend genom hela västvärlden de senaste 20 åren (Hörnqvist 2004). På mikronivå skriver Hörnqvist att det som tidigare sågs som sociala problem ses nu som kriminalitet och måste därför hanteras av polis och rättssystem.

Vidare argumenterar Hörnqvist för att säkerhet nu för tiden står över lagen när det gäller att legitimera polisens användning av våld. Detta påstående är naturligtvis av största intresse för de intervjuer med polisen som jag har genomfört. Ytterligare ett avsnitt ur Ericson som jag vill lyfta fram är det som berör *Domestic Security* eller *inrikes säkerhet*.³

³ Min översättning, kan även betyda hemsäkerhet eller inhemsk säkerhet

Ericson menar att målet för inrikes säkerhet är att identifiera och hantera farliga förövare innan de hinner begå sitt brott och därmed skada samhället.

Termen antisocialt beteende som Ericson använder sig utav påminner om vad Hörnqvist skriver om när han menar att bagatellartade brott numer tas på större allvar än förut (Hörnqvist 2004: 10).

Designen av lagar mot antisocialt beteende har till syfte till att motverka beteende som tidigare sågs som störande men inte gick att bestraffa. Ericson ger som exempel den brittiska lagen *Crime and disorder Act 2003* där någon direkt definition av antisocialt beteende aldrig har givits (Ericson 2006: 160). Trots det används lagen där en person anses skapa eller riskerar att skapa obehag, trakasserier, nedskräpning eller oväsen. Det står enligt mig klart att lagar som denna skapas för att med lagligt stöd kunna gripa eller avlägsna individer som inte är önskvärda vid en given plats och tid.

5.5 Sammanfattning

Samtliga ovanstående författare bidrar till en ökad förståelse för fenomenet som jag ämnar forska omkring på olika sätt. De författare som mest konkret bidrar till själva kärnämnet, värdekonflikter, är Oskarsson och Flyghed (Flyghed 2000; Oskarsson 2005). Oskarsson genom teoretisk förståelse för den direkta värdekonflikten mellan lag eller ordning som mina informanter ställs inför. Flyghed kompletterar med värdekonflikten mellan effektivitet och integritet som han beskriver som en konflikt för varje stat. Staten blir i mitt fall polisen och hur de förhåller sig till balansgången mellan effektiv brottsbekämpning och medborgarnas integritet. Det är de två typerna av värdekonflikter som jag anser vara intressant för mitt arbete.

Jag vill emellertid poängtera att övriga författare hjälper till att öka förståelsen för den teori och den tidigare forskning som finns på området. De tre författarna della Porta, Peterson och Reiter bidrar först och främst med teoretisk bakgrund om polisens olika taktiker samt hur den nya taktiken är tänkt att tillfredställa kraven på såväl lag som ordning.

Som komplement till grundteorin om värdekonflikter återfinns Ericson och Hörnqvist med teorier om den upptrappning av polisens befogenheter som de menar blir allt vanligare.

Huruvida dessa teorier är applicerbara på den svenska polisens arbete med ordningsstörningar diskuteras under rubrikerna *Resultat* och *Analys*.

6.1 Metod

Den metod jag huvudsakligen brukat är semistrukturerade djupintervjuer av kvalitativ karaktär. Anledningen till mitt val att använda semistrukturerade djupintervjuer var att jag vid mina intervjuer ville träffa mina informanter i en lugn och avslappnad miljö och genomföra ett samtal om mitt ämne. Jag försökte undvika att intervjuerna blev för strukturerade och därför använde jag mig av denna mer öppna intervjuform.

Intervjuerna är fyra till antalet och har genomförts med poliser verksamma inom både Särskild polistaktik och ROMEO. I arbetets början var min mening att även genomföra intervjuer med instruktörer inom de båda utbildningarna, jag fick dock överge den tanken av praktiska skäl. Nedan följer en allmän beskrivning av semistrukturerade intervjuer som metod med för- och nackdelar samt hur jag har valt att förhålla mig till dem. Avsnitten som behandlar validitet och reliabilitet fyller funktionen att påvisa de svårigheter som finns på området när det gäller kvalitativ forskning i största allmänhet men också hur det påverkar mitt arbete. Jag har också valt att inkludera ett avsnitt om etik samt hur jag anser att jag uppfyller de krav som finns på området vid kvalitativ forskning.

6.2 Semistrukturerade intervjuer

Jag har vid mina intervjuer använt en intervjuguide med olika teman som jag har velat inkludera vid varje intervju.⁴ Då intervjuguiden främst syftar till att fungera som ett stöd för mig som intervjuare blir resultatet att intervjuerna skiljer sig åt till viss del, dock återfinns de centrala frågorna från intervjuguiden i samtliga intervjuer. Anledningen till att jag har valt att utforma mina intervjuer så öppna är att jag inte vill styra mina intervjupersoner till att endast svara på konkreta frågor utan istället uppmana till egna berättelser och tolkningar av ämnet. Ytterligare en anledning till att jag har valt denna öppna intervjuform är att min förförståelse på området är relativt begränsad vilket i kombination med en för strukturerad intervjuform skulle riskera att leda till att jag missar viktiga ämnen.⁵

Varje intervju varade mellan 40 minuter och en timme och spelades in med hjälp av min dator där materialet också lagrades under lösenordsskyddade filer. Transkriberingen av varje intervju tog mellan tre och fyra timmar och genomfördes så nära inpå intervjun som möjligt.

⁴ Intervjuguiden återfinns som bilaga 1.

⁵ Den förförståelse som jag hade innan min första intervju var begränsad med anledning av att litteraturen på området är näst intill obefintlig. Med anledning av detta använde jag mig av i min första intervju av många frågor av praktisk karaktär, t.ex. om arbetsmetoder, utbildningar osv.

Alan Bryman skriver om fördelarna med att transkribera sina intervjuer och menar att metoden underlättar överskådligheten och analysen (Bryman 2002: 310). Vidare skriver Bryman att inspelning av intervjuer har en tendens att skrämna vissa intervjudeltagare, några problem av den karaktären har jag personligen inte stött på.

Jag har valt att inte inkludera de transkriberade intervjuerna i sin helhet i mitt slutgiltiga arbete utan har istället valt att presentera dem under rubriken *Resultat och Analys*.

Detta med anledningen att intervjuerna i sin helhet kräver omfattande bearbetning för att bli överskådliga och tillgängliga för läsaren. Den metod som jag har använt mig av i min analys av intervjuerna är en kombination av *Meningskoncentrering* och *Meningskategorisering* (Kvale 1997: 175). De två metoderna syftar till att innehållet i mina intervjuer formuleras mer koncist och efter olika teman för att framhålla och förtydliga vad jag anser väsentligt.

Meningskategorisering beskrivs av Kvale som att intervjun kodas om till siffror för att mäta förekomsten av ett fenomen (Kvale 1997: 176). Jag har dock valt att använda mig av en mer kvalitativ kategorisering samtidigt som jag med hjälp av *meningskoncentrering* lyfter fram de citat som jag anser av väsentliga för arbetet.

6.3 Urval

Med anledning av att mitt urval är litet och att jag inte har för avsikt att kunna generalisera det till någon större grupp har jag valt att använda mig av en kombination av *bekvämlighetsurval* och *snöbollsurval*. Bekvämlighetsurvalet i mitt arbete fungerade genom att de kontakter jag har inom Stockholmspolisen sedan tidigare rekommenderade lämpliga intervjupersoner, dessa personer kontaktades sedan med en förfrågan om medverkan. De poliser som jag intervjuade rekommenderade i sin tur ytterligare poliser som var lämpliga för min undersökning, ett så kallat snöbollsurval. Bryman skriver att genom användandet av bekvämlighetsurval och snöbollsurval accepterar forskaren att resultaten för forskningen aldrig kan generaliseras (Bryman 2002: 114-115). I min forskning är dock inte bristen på generaliserbarhet något problem. Urvalsmetoden användes av just bekvämlighetsskäl då jag inte har någon större population att dra mitt urval ifrån. Den problematik jag kan se med mitt urval att det är relativt homogent. Samtliga deltagande poliser är män i början av sin poliskarriär. En ytterligare problematik som jag vill belysa är att delar av mitt urval inte har någon omfattande erfarenhet utav ROMEO utan endast arbetar inom Särskild polistaktik. Detta kan tänkas färga deras bild i samtal om ROMEO och deras roll vid ordningsstörningar.

Jag vill framhålla att majoriteten av dem som arbetar inom ROMEO och Särskild polistaktik idag är just manliga, relativt unga poliser. Jag hade emellertid gärna genomfört intervjuer med äldre- och kvinnliga poliser för att nyansera urvalet.

Nedan följer en beskrivning av de poliser som har intervjuats.

6.4 Presentation av deltagande poliser

Jag väljer att presentera mina deltagande poliser och de intervjusituationer jag träffat dem i redan under rubriken Metod med förhoppningen att underlätta förståelsen för övriga underrubriker i metodavsnittet.

Samtliga namn är fingerade av mig med hänvisning till konfidentialitetskravet.

- Min första intervju var med Per, närpolisbefäl i Stockholm. Per har fyra år i tjänst och är utbildad inom såväl Särskild polistaktik som ROMEO och arbetar idag nationellt vid demonstrationer och idrottsevenemang. Min intervju med Per varade i 55 minuter, platsen var en polisstation i Stockholm. Intervjun var av samtalskaraktär, Per visade ett stort intresse för ämnet och svarade utförligt på de frågor jag ställde samt berättade om arbetsmetoder, utbildningar och avvägningar inom både Särskild polistaktik och ROMEO. Intervjun behandlade samtliga ämnen i min intervjuguide och var mycket givande. Ur makt och genusperspektiv var situationen lätt att hantera då jag inte upplevde någon obalans i makt eller genus.⁶
- I intervju nummer två träffade jag Mattias som arbetat som polis i snart 3 år. Mattias arbetar till vardags som polisassistent vid en närpolisstation i Stockholm men är även verksam inom såväl Särskild polistaktik som ROMEO. Mattias genomgick nyligen utbildningen till ROMEO och majoriteten av hans erfarenhet inom arbetet med ordningsstörningar återfinns därför inom Särskild polistaktik. Vår intervju varade 40 minuter och var ett givande samtal om för- och nackdelar med polisens arbetsmetoder vid ordningsstörningar. Intervjun var av vänskaplig karaktär utan några inslag av medveten maktutövning.

⁶ För en detaljerad beskrivning av min syn på makt och genus se rubriken *Makt & Genusperspektiv*.

- Den tredje intervjun som genomfördes var enligt mig den svåraste av flera anledningar. Jag intervjuade en polisman vid namn Håkan, verksam inom den ingripande verksamheten vid Stockholmspolisen. Håkan är i 40 års åldern och arbetar som polisassistent. Det som skiljer Håkan från övriga deltagande poliser är att han inte har utbildning inom ROMEO utan endast är verksam inom Särskild polistaktik. Anledningen till att intervjun i fråga var svår var intervjudeltagarens negativa inställning till Särskild polistaktik i allmänhet. Även en viss skeptisk inställning till hela intervjusituationen märktes intervjun igenom. Håkan svarade emellertid på majoriteten av de frågor jag ställde men visade inte samma intresse för ämnet som övriga intervjudeltagare. Till Håkans försvar ska det sägas att vår intervju gav en annan sida till hela konceptet med Särskild polistaktik och ROMEO. Intervjun varade i 40 minuter och ägde rum vid en polisstation i Stockholm. Ur ett maktperspektiv upplevde jag under intervjun hur jag var i behovsläge, jag var den som ville ha svar och fick ibland tjata mig till dem. En långt ifrån idealisk intervjusituation.
- Min fjärde och sista intervju är något speciell i sammanhanget. Jag hade som jag tidigare nämnt en tanke att intervju en instruktör inom Särskild polistaktik för att undersöka hur utbildningen är uppbyggd samt vad som prioriteras högst när polisen utbildas för att hantera ordningsstörningar. Tyvärr fick jag ett sent återbud som förhindrade denna intervju. Som substitut har jag istället intervjuat en polisman verksam inom Malmös poliskår. Det ska dock nämnas att denna intervju var mycket givande och faktiskt gav många av de svar som jag sökte angående polisens utbildning inom Särskild polistaktik. Jag intervjuade Robert, en polisinspektör i 35 års åldern som till vardags arbetar vid Malmöpolisen. Robert verkar numer främst inom ROMEO men har liksom de övriga utbildningar och erfarenhet även inom Särskild polistaktik. Intervjun fokuserade i stora delar på utbildningen och hur värdekonflikter behandlas och uppmärksammas där. Jag använde också min sista intervju till att komplettera de delar som jag ansåg saknades från föregående intervjuer. Vår intervju ägde rum på ett café i Malmö, en avslappnad intervju i en miljö som inte bidrar till att förstärka några maktpositioner.

6.5 Kunskapsproduktion

Steinar Kvale använder sig i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* av metaforerna malmlutare respektive resenär för att beskriva de två olika former av intervjuare som finns (Kvale 1997: 11). Malmlutare beskrivs som någon som letar objektiva fakta oförstörd av såväl intervjudeltagaren som intervjuaren själv. Ren fakta hämtas och renas genom att intervjun transkriberas och analyseras. Resenärsmetaforen innebär att forskaren är rent explorativ, att inga sanningar sökt samt att kunskapen skapas genom själva intervjun.

Personligen anser jag att mitt arbete finns någonstans mellan de två metaforerna. Jag vill genom mina intervjuer komma över fakta och sanningar, samtidigt är jag medveten om att den fakta som jag får omöjligt kan vara oförstörd av mig och mina informanter. Jag tror att en viss kunskap skapas i mötet mellan mig som forskare och de personer jag intervjuar. Jag har därför svårt att positionera mig som en ren malmlutare eller som ren resenär.

6.6 Validitet & Reliabilitet

Trots att de båda ovanstående begreppen förknippas med främst kvantitativ forskning väljer jag att kort redogöra för hur jag förhåller mig till dem i min forskning.

Validiteten i klassisk mening syftar främst till att klarlägga hur väl en undersökning mäter det den ämnar mäta.

Bryman skriver följande om ett utökat validitetsbegrepp där en uppdelning finns mellan intern- och extern validitet (Bryman 2002: 257-258). ”*Inre validitet betyder enligt LeCompte & Goetz att det ska finnas en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska idéer som denne utvecklar*” (Bryman 2002: 257). Personligen anser jag att den inre validiteten ska vara en mätare på hur väl min undersökning svarar på den frågeställning som jag presenterar. Jag ämnar inte utveckla några egna teoretiska idéer baserat på de fyra intervjuer jag genomfört utan mitt mål är att de ska diskutera och problematisera polisens prioriteringar vid ordningsstörningar.

Det jag åstadkommer i min undersökning är inga absoluta svar då mina informanter inte kan ansvara för polisens hela organisation och hur den ställer sig inför de värdekonflikter som polisen ställs inför. De poliser jag har intervjuat ger sin bild av problemet och i den utsträckning som en mindre kvalitativ intervjustudie kan besvara min frågeställning så anser jag att min undersökning gör just det. Jag vill inte påstå att mina informanter talar för hela polisen som organisation i sina svar, dock ger de en indikation om hur polisen förhåller sig till problematiken med värdekonflikter mellan lag och ordning.

Guba & Lincoln introducerar ytterligare en alternativ syn på intern validitet, nämligen begreppet trovärdighet (Guba & Lincoln 1985; Guba Lincoln 1994. I Bryman 2002: 257) Trovärdigheten fastställer att forskningen har genomförts enligt de regler som finns inom kvalitativ forskning samt att resultaten av forskningen rapporteras tillbaka till de personer som varit del av studien. Detta är känt som respondentvalidering och jag har använt mig av denna metod i dubbel bemärkelse. Först och främst används metoden i intervjusituationerna då jag använder mig av tolkande frågor för att försäkra mig om att jag förstått och tolkar intervjudeltagaren rätt. I ett andra skede används metoden då varje intervjudeltagare får läsa min tolkning av intervjun för att försäkra sig om att min tolkning är korrekt.

Den externa validiteten är än mer problematisk då den enligt Bryman *"rör i vilken utsträckning resultaten av en forskning kan generaliseras till andra sociala miljöer och situationer"* (Bryman 2002: 258). Att med säkerhet generalisera mitt arbete till samtliga poliser i dess nuvarande form är omöjligt då jag endast intervjuat en oerhört liten del av samtliga poliser som arbetar inom Särskild polistaktik i Sverige.

Det ska dock påtalas att inget i mina intervjuer antyder att de åsikter som framkommer inte är typiska för den svenska polisen i allmänhet.

Även reliabilitetsbegreppet kan delas upp i intern- och extern reliabilitet där den interna betyder att medlemmarna i ett eventuellt forskarlag är överens om hur observationer och data tolkas. Då jag ensam har genomfört samtliga intervjuer, transkriberingar och analyser uppstår inga sådana problem i mitt arbete. Vad som istället är viktigt är den genomskinlighet som jag arbetet igenom försöker åstadkomma. Allt för att läsaren lättare ska förstå, ifrågasätta eller kritisera valda metoder.

När det gäller den externa reliabiliteten presenteras dock problemet att en kvalitativ undersökning sällan eller aldrig kan upprepas. Det är som Bryman skriver *"omöjligt att frysa en social miljö och de sociala betingelser som gäller vid en inledande studie för att göra den replikerbar i den bemärkelse som man allra oftast avser"* (Bryman 2002: 257). Återigen finns inga ambitioner att min undersökning ska kunna återupprepas utan det som framkommer är vad mina specifika informanter berättar nu. Självklart kan en liknande undersökning göras, till och med av mig och med samma deltagare, men utan garanti att deras berättelser är desamma då som nu.

Jag som forskare och mina tolkningar förändras med tiden samtidigt som de poliser jag intervjuar förändras och utvecklas som människor och i sin yrkesroll. Även om inga garantier finns håller jag det högst troligt att liknande resultat skulle uppnås vid en upprepad undersökning.

Objektiviteten i mitt arbete innebär att jag som forskare är medveten om att mina värderingar och min teoretiska inriktning påverkar mitt arbete oavsett om jag vill eller inte. Att just vara medveten om detta faktum samtidigt som det finns en genomskinlighet i arbetet anser jag är så nära objektivitet man kan komma med en kvalitativ intervjustudie.

6.7 Etiska aspekter

Jag har i mina intervjuer utgått ifrån Vetenskapliga rådets forskningsetiska principer och applicerat dem på mitt arbete (Vetenskapsrådet 1999). Fyra huvudkrav finns att förhålla sig till när det gäller intervjubaserad forskning; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.

Informationskravet kräver att den intervjuade personen informeras om syftet med intervjun och dess bakomliggande forskning. Samtliga mina intervjupersoner har blivit väl informerade om syfte och frågeställning i mitt arbete och samtliga såg det endast som positivt att få ge sin egen bild. Samtidigt framkallade intervjuerna frågor hos mina intervjupersoner, en nyfikenhet om vilken forskning som finns på området sedan tidigare osv.

Deltagarna har också informerats om att de när som helst kan välja att inte svara på en fråga eller till och med avbryta sin intervju om de så önskar.

Nästa krav att beakta är samtyckeskravet som syftar till att varje deltagares samtycke ska inhämtas före intervju, något som med automatik gjorts då deltagarna har informerats om syfte och frågeställning samt valt att slutföra sina intervjuer.

Det tredje kravet är angående konfidentialitet där deltagarna garanteras anonymitet om de så önskar. Jag har informerat samtliga intervjudeltagare att deras identiteter kommer att förbli okända samt att de intervjuer som jag spelat in med dem kommer att behandlas på ett sådant sätt att det endast kommer att höras av mig. Materialet kommer efter transkriberingen och analysen att förstöras. De deltagare som kan identifieras genom titel eller arbetsuppgifter har informerats om detta och har godkänt att så är fallet.

Sista etiska krav att förhålla mig till är nyttjandekravet som i korthet går ut på att uppgifter insamlade om enskilda personer endast får användas i forskningsändamål. Min överenskommelse med de poliser jag intervjuat är att de intervjuer som genomförts endast kommer att användas för det aktuella arbetet och sedan förstöras. Intervjupersonerna har också erbjudits att få ta del av analysdelen i mitt arbete för att själva kontrollera att inga feltolkningar eller felciteringar har gjorts av mig.

Samtliga ovanstående etiska krav har delgivits de deltagande poliserna före varje intervju.

6.8 Makt & Genusperspektiv

För att tydliggöra hur jag ser på begreppen makt och genus i de intervjuer jag har genomfört har jag här sammanställt vissa teoretiska begrepp och hur jag har valt att förhålla mig till dem i mina intervjuer. Det ska dock påpekas att varje intervju är unik och mitt förhållande till makt och genus skiftande i varje enskild intervju⁷. Av flera anledningar ligger makten generellt hos de poliser som jag har intervjuat, dock finns det undantag där jag har en makt över dem. Jag har utgått ifrån Messerschmidts begrepp *hegemonisk maskulinitet* i min analys av makt och genus (Messerschmidt 2004: 43).

Den hegemoniska maskuliniteten är den dominerande maskuliniteten inom en viss kontext, inte nödvändigtvis endast dominerande över kvinnor utan i lika stor utsträckning över andra män. Jag har i samtliga intervjuer intagit en ställning som en underordnad maskulinitet, underordnad den polis jag intervjuar. Detta sker från min sida avsiktligt, emellertid skulle jag inte kunna ändra detta förhållande även om jag ville.

I varje intervjusituation befinner jag mig i en behovssituation då det är jag som behöver den aktuella intervjun för min forskning, intervjudeltagaren gör mig en tjänst genom att ställa upp. Ytterligare faktorer som bidrar till att skapa det maktförhållande som jag beskriver ovan är att polisen i sin yrkesroll har en inbyggd makt i sitt ämbete då de har befogenheter som andra medborgare saknar. Ingen av de deltagande poliserna utövade någon medveten makt, snarare tvärtom tonade majoriteten ner sin roll som poliser genom civil klädsel och neutralt valda platser för intervjuerna. Den makt som jag har gentemot mina intervjudeltagare är det faktum att den tolkning av intervjuerna som kommer att framställas i det slutgiltiga arbetet är min.

⁷ För detaljer omkring varje enskild intervju se rubriken *Presentation av deltagande poliser* under *Metod*.

7.1 Resultat & Analys

Jag kommer under denna rubrik att sammanfatta de intervjuer jag genomfört genom att presentera de svar jag fått under olika teman. För att tydliggöra innehållet i intervjuerna ytterligare använder jag mig av citat som är talande för det aktuella temat.

7.2 Utbildning i Särskild polistaktik och ROMEO

Samtliga intervjuade poliser har genomgått utbildningen i Särskild polistaktik och ytterligare tre av fyra har genomgått utbildningen för ROMEO. Den inledande utbildningen Särskild polistaktik kan tidigast genomföras efter två års tjänstgöring. Något som klargjordes under samtliga intervjuer var att fokus ligger på praktiska övningar och mindre uppmärksamhet läggs på att teoretiskt uppmärksamma deltagarna på den värdekonflikt som det innebär att arbeta med t.ex. demonstrationer. Majoriteten av informanterna anser till en början att upplägget inom utbildningen är den rätta men ändrar sig senare till att en större teoretisk bakgrund kunde vara nyttig för att uppmärksamma de deltagande poliserna på den balansgång mellan lag och ordning som deras jobb innebär. Så här säger Robert när vi diskuterat ämnet en stund.

”Jag tror absolut att en ökad medvetenhet hos oss poliser kan vara till stor nytta. Självlärt är det nyttigt att bli påmind om att vi först och främst ska verka för att tillgodose alla medborgares rättigheter. Ofta tror jag att polisen redan har valt en sida som fiende när de går till jobbet.” (Robert)

Jag anser att just detta citat är oerhört intressant för mitt arbete. Om det i praktiken är så att polisen ser vissa grupper som fienden så visar det klart en obalans i deras arbete för att upprätthålla ordning samtidigt som de ska möjliggöra varje medborgares rätt att uttrycka sig fritt. Självlärt finns en moralisk svårighet i att beskydda någon vars budskap och åskådningar är så långt ifrån de egna det bara går. Samtliga informanter nämner nazistdemonstrationer som typexempel där man som polis ibland undrar varför man med fara för den egna hälsan beskyddar dem. Den allmänna åsikten hos mina informanter är att utbildningen inom Särskild polistaktik hade tjänat på en ökad uppmärksamhet omkring de värdekonflikter som oundvikligen kommer att möta polisen i deras arbete.

7.3 Arbetsmetoder

Frågorna om polisens arbetsmetoder användes vid mina intervjuer dels för att öka min egen kunskap men också för att höra hur polisen själva uppfattar sin nya taktik vid ordningsstörningar. En kort presentation av Särskild polistaktik återfinns under rubriken *Syfte och bakgrund*. Här presenterar jag vad mina informanter tycker och tänker om taktiken samt hur det förhåller sig till min frågeställning.

Per beskriver här vad han anser är en av den nya taktikens fördelar i jämförelse med den tidigare taktiken:

”Tidigare var känslan av vi mot dem väldigt stark, att man arbetade mot dem, nu arbetar vi med dem på ett helt annat sätt. Vid demonstrationer går man bredvid demonstranterna och pratar med dem vilket gör att vi som poliser avidentifieras samtidigt som man faktiskt kan få fram mycket information om vilka som är där för att protestera och vilka som bara vill bråka” (Per)

Att interagera med demonstranterna på det här viset kallar polisen för att *mingla*, tanken är att i ett tidigt skede upptäcka vilka personer som riskerar att skapa problem och sen hålla dem under uppsikt. Om någon gör sig skyldig till brott ska också personen i fråga gripas och lagföras, detta är en av de stora skillnader som polisen själva påstår att den nya taktiken ska medföra. Av mina intervjuer framgår det dock att så inte alltid är fallet.

Flera intervjuer påvisar det som poliserna själva benämner som svagheter i taktiken. Här berättar Håkan om hur frustrerande han upplever vissa situationer som uppstår:

”Ibland ifrågasätter jag verkligen den här taktiken. Jag som polisman ser ett uppenbart lagbrott men får inte själv ingripa utan att först fråga min gruppchef som i sin tur ska fråga sin chef som sen måste fråga stabschefen för hela insatsen om ett gripande är ok. När väl ett beslut sen kommer är det ofta för sent och vi är kvar med att man kan bete sig hur som helst vid demonstrationer och komma undan med det. Eller så får man höra att ett gripande just nu inte är det optimala för insatsen i stort för att man inte vill riskera att reta upp de andra demonstranterna” (Håkan)

Det som beskrivs ovan är ett konkret exempel på den värdekonflikt som jag vill belysa genom mitt arbete. Den allmänna ordningen går före den enskilda lagöverträdelsen. Mattias diskuterar så här omkring konflikten mellan lag och ordning:

”Jag har en viss förståelse för de beslut som fattas även om det är frustrerande ibland. Att några sönderslagna skyltfönster inte är hela världen i det stora hela. Problemet är när det kommer till våld mot person, då tycker jag inte att man kan tänka framåt eller vad som kommer att hända om vi gör si eller så, då måste man ingripa direkt. Annars börjar man ju spela med hur mycket en människas hälsa är värd, och hur avgör man var gränsen går?” (Mattias)

Det som Mattias talar om är precis vad Oskarsson tar upp i sin teori och som jag skriver om under rubriken *värdekonflikter*.⁸ För att veta exakt när det är dags att ingripa krävs det att alla värden går att rangordna längs en skala. För att polisen sen ska kunna ställa olika värden mot varandra krävs det en ständig omvärdering för att avgöra vilket värde som för tillfället är fördelaktigt att prioritera. Oskarsson skriver att detta i praktiken ofta mynnar ut i en kompromiss där inget av värdena ges full utdelning (Oskarsson 2005: 18). Meningen är att besluten och värdekonflikterna inte ska ligga på varje enskild polisman utan istället på chefsstaben för varje insats. I alla de intervjuer jag har genomfört ifrågasätts taktiken till viss del men det framkommer också exempel på att den många gånger fungerar bra. Robert säger att han visst blir frustrerad ibland men menar också att taktiken är fantastisk när den fungerar:

”Jag tycker att vår taktik fungerar som bäst när ansvaret delegeras ner till avdelningscheferna och gruppcheferna, att man från staben ger dem frihet att fatta egna beslut. Då slipper man långa beslutskedjor fram och tillbaka för minsta lilla incident. Samtidigt tror jag att vi fortfarande lär oss konceptet, SPT är relativt nytt i Sverige. Vi lär oss hela tiden vad som fungerar bra och vad som inte fungerar alls. Nu för tiden kan vi jobba förebyggande på ett helt annat sätt än vad som var möjligt med den gamla DELTA-taktiken.”⁹ (Robert)

⁸ Rubriken Värdekonflikter återfinns på sidorna 6-8

⁹ DELTA-taktiken är namnet på den polistaktik som tidigare användes vid ordningsstörningar, den var mer defensivt inriktad och kontrollerade platser istället för händelser. SPT är den förkortning för Särskild polistaktik som polisen använder internt.

Just utvecklingen av Särskild polistaktik och ROMEO är intressant, hur ser trenden ut egentligen? Enligt mina intervjuer är tendensen att polisen blir alltmer avvaktande i sitt agerande. Huruvida detta är positivt eller negativt råder det skilda meningar om hos mina informanter. Mattias uttrycker sig så här angående utvecklingen:

”Jag har jobbat inom SPT i ungefär ett år och bara på den tiden upplever jag hur vi blivit mer passiva i vårt agerande. Syftet kan ju inte bara vara att hålla ordning, man måste ju få undan några av dem som stökar. Och då menar jag inte att låsa in dem under 8 timmar utan att lagföra och förhoppningsvis få till en beteendeförändring.” (Mattias)

Det går att upptäcka en viss kritik mot att polisens taktik inte genererar så många lagföringar som kanske skulle vara möjligt om hela organisationen arbetade mer offensivt. Ändå finns det en förståelse för den uppdelning som finns mellan den mer passiva uniformerade delen och den civilklädda ROMEO-enheten som står för den offensivare delen av poliser. Robert som numer arbetar huvudsakligen inom ROMEO resonerar så här:

”Jag har arbetat både uniformerat och civilt med demonstrationer och vid fotbollsmatcher. Det är bara att rätta in sig i ledet, som uniformerad har du till uppgift att hålla ordningen och som civil är din primära uppgift att frihetsberöva. Hade alla sprungit omkring och försökt gripa folk till höger och vänster hade taktiken absolut inte fungerat.” (Robert)

Efter att ha sammanställt mina intervjuer står det klart att inställningen till polisens taktik inte endast är positiv. Samtliga poliser är medvetna om hur den nya taktiken är tänkt att fungera. Flera förslag till hur taktiken bör förbättras framkommer också från flera av informanterna. Bättre information är något som nämns upprepade gånger och i flera intervjuer. Helt enkelt med anledning av att det är lättare för varje enskild polis att se den stora helheten i en kommendering om varje beslut motiveras på ett tydligare sätt än vad som nu är fallet. En annan viktig punkt som är återkommande är att lagföringsstatistiken måste ökas ytterligare. Den har självklart förbättrats sedan polisen övergav den gamla DELTA-taktiken men att den måste ökas ytterligare är alla överens om. Först och främst för att visa att det inte går att bete sig hur som helst vid en demonstration eller en fotbollsmatch och undkomma bestraffning men också för att visa för allmänheten att polisens arbete faktiskt bär frukt.

7.4 Bemötande & kritik

Hur bemöts då polisens nya taktik jämfört med den gamla? Klart är att även här finns en god grundtanke som kanske inte alltid fungerar fullt ut. En del i Särskild polistaktik är att poliserna ska komma närmare demonstranterna och därmed kunna föra en dialog. Detta var tidigare en omöjlighet då polisen stod uppradade bakom sköldar långt ifrån folkmassan. Genom att komma nära en folkmassa aidentifieras den och tanken är också att personerna i folkmassan ska veta att polisen är närvarande och kan identifiera dem om ett lagbrott skulle begås. Polisens tanke är att genom taktiken skapa fler alternativ för sig själva än vad som tidigare var möjligt. Målet att upprätthålla ordningen finns självklart kvar, dock samtidigt som alternativet att ingripa mot dem som bryter mot lagen blir mer lättillgängligt. Återigen blir emellertid de två alternativen en konflikt där det ena måste ges företräde över det andra. Håkan berättar här om bemötande och om hur ordningen ofta riskeras genom polisens insatser för att upprätthålla lagen.

”Vi som bär uniform bemöts oftast bra tycker jag, alla förstår att vi måste vara på plats. Det är när det kommer in civilklädda poliser mitt i en folksamling som det blir oroligt. Många vet ju att deras uppgift är att gripa och lagföra folk. Det är ju inte så att man inte kan upptäcka ROMEO bara för att de har civila kläder.” (Håkan)

Detta är ytterligare ett exempel där ordningen kolliderar med lagen. Om det är ROMEO som ska gripa och lagföra samtidigt som det är ROMEO som orsakar oordning brister självklart hela idén att öka lagföringsstatistiken och samtidigt bibehålla den allmänna ordningen. Intressanta exempel finns också där den uniformerade polisen inte alls bemötts speciellt vänligt. Från min intervju med Per hämtar jag följande citat:

”Ibland går taktiken för långt. Vi bevakade en relativt våldsam demonstration där det förekom stenkastning mot oss. Den order som vi då får är att ta av oss våra hjälmar, för att det är vi som hetsar upp situationen. Då är man klart mindre nöjd med vår nya taktik.” (Per)

Mina intervjuer skiljer till stor del sig åt när det gäller frågan om bemötande. I slutändan handlar det om bemötandet av andra människor och att det skulle finnas något facit är självklart omöjligt. Vad som är säkert är att fler scenarier har blivit möjliga sedan DELTA-taktiken försvann. Samtliga informanter anser att den ökade kommunikationen mellan demonstranter och polisen absolut är positiv. Klart är dock att den inte bidrar till att lösa konflikten mellan lag och ordning. Ökad kommunikation kan ses som ett steg i rätt riktning mot en mer humanitär taktik för att upprätthålla lag och ordning men någon konkret lösning skapar den inte. Det är i intervjuerna tydligt hur kommunikationen skiljer sig markant mellan olika grupper, Robert resonerar så här:

”En del grupper är roligare att prata med än andra. En favorit är vänstern som ofta vet vad de pratar om och kan föra en seriös diskussion. Deras motpart skulle jag säga är fotbollshuliganer som knappt kan prata alls, antingen är de för fulla eller för höga. Extremhögern har kanske inte världens bästa argument och deras åsikter ligger ju så långt ifrån ens egna men de brukar lyssna på vad säger till dem.” (Robert)

Den kritik som riktas mot poliskåren kommer enligt mig alltid att finnas med anledning av de utför ett jobb som är oerhört känsligt. Användandet av tvångsmedel är och kommer alltid att vara kontroversiellt och uppröra olika grupper i samhället.

Frågan har emellertid blivit aktualiserad sedan kravallerna i Göteborg 2001 då polisen fick kraftig kritik för sin insats. Även här finns en balansgång mellan att överreagera eller att underreagera i varje given situation. Mattias säger sig ha förståelse för att allmänheten ibland undrar vad polisen egentligen tänker:

”Sönderslagna skyltfönster, några bilar som sätts i brand kanske inte är hela världen om man tittar på det stora hela. Vad hade konsekvenserna blivit om vi hade ingripit? Kanske hade det resulterat i att hela staden hade slagits sönder, kanske hade allt lugnat ner sig istället. Men jag förstår att man som allmänhet frågar sig varför polisen bara står bredvid och tittat på.” (Mattias)

Jag kopplar denna fråga direkt till Janne Flygheds bok *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet* där Flyghed skriver om statens ständiga rädsla för att över- eller underreagera (Flyghed 2000: 20-21).

Staten blir konkretiserat polisen i mitt arbete och vad polisen riskerar när de beskylls för att bruka övervåld eller använder för starka tvångsmedel är att tappa allmänhetens förtroende. Paradoxen är att polisen riskerar precis samma sak om de underreagerar och inte anses beskydda sina medborgare. Mina informanter säger alla att de bryr sig mindre om vad allmänheten och media tycker och skriver. Att tillfredställa alla är en omöjlighet. Vad som spelar roll är polisens egen uppfattning om hur en kommendering har fungerat. Så här säger Per om balansen mellan att över- och underreagera:

”Det är ju en balansgång men jag förstår ofta kritiken vi får. Hade jag varit allmänhet och något hade tänt eld på min bil så hade jag också velat att polisen skulle ingripa, inte bara stå bredvid och titta på. Sen händer det ju att vi får order att vara väldigt offensiva och då ökar ju risken att någon som egentligen är oskyldig drabbas när vi stänger in stora folksamlingar osv.” (Per)

Här föreligger en mycket intressant problematik. Att överreagera kan i vissa situationer leda till att lagen kommer att frångås hur polisen än väljer att prioritera. Pondera att polisen stänger in en stor grupp demonstranter som de anser bryter mot lagen på ett eller annat sätt. Vad som här är intressant är att polisen själva bryter mot sina laga befogenheter när de stänger in människor på detta sätt. Om de i stället väljer att blunda för de lagbrott som begås frångås lagen istället genom att polisen bevittnar lagbrott och riskerar egendom och människors hälsa genom sin passivitet. Hur polisen än agerar här kommer de att bryta mot lagen på ett eller annat sätt. Detta är ytterligare ett exempel på en värdekonflikt utan en självklar lösning, istället är upp till de beslutande poliserna att avgöra vad som är den lämpligaste åtgärden för just den specifika situationen.

7.5 Värdekonflikter

Min genomgående huvudfråga har varit hur polisen ställer sig till de värdekonflikter som de oavbrutet ställs inför. Det uppenbara misstag jag begått är att jag inte har intervjuat någon polis högre upp i beslutskedjan. Intressant hade varit att höra hur avdelningschefer och ledningen för hela insatser resonerar omkring dessa värdekonflikter. Som jag visat genom mina intervjuer är det ofta inte den enskilda polisen på fältet som tar beslutet om vad som ska prioriteras, ordning eller lag. Besluten om vad som ska prioriteras vid varje specifikt tillfälle tas istället av den chefsstab som vid varje kommendering finns närvarande. Chefsstaben kan

av naturliga skäl inte vara direkt närvarande vid varje specifik situation utan styr hela kommenderingen centralt.

Jag har använt mig av della Porta, Peterson och Reiters teori om att polisens agerande vid demonstrationer är en värdemätare för ett lands demokrati. Så här svarade Mattias respektive Per:

”Jag tycker att det ligger ganska mycket i det påståendet. Vi står liksom inte inför något hot om att vår demokrati ska falla bara för att en demonstration spårar ur. Samtidigt kan jag se en annan sida, ibland måste man vara hård för att även mindre grupper ska få uttrycka sina åsikter och utnyttja sina demokratiska rättigheter.”¹⁰ (Mattias)

”Jag har aldrig tänkt på saken riktigt så men när du säger det så stämmer det nog. Vi försöker ju att ge våra demonstranter väldigt mycket frihet och att hela tiden jobba med grundlagen för att alla ska få säga sin sak. Så ser det kanske inte riktigt ut i alla länder. Ofta skyddar vi ju demonstrationer som vi inte alls stödjer, men det är ju inte mitt jobb att tycka till om dem utan bara att helt enkelt säkra deras rätt att demonstrera” (Per)

Samtliga informanter är överens om att avsaknaden av egna initiativ från den enskilda polisen är både taktikens styrka och dess svaghet. De är också överens om att bedömningarna inför varje värdekonflikt mellan lag eller ordning med all säkerhet hade tolkats på väldigt olika sätt av varje polis, vilket i längden resulterat i en brist på kontinuitet inom kommenderingen. Så här säger Robert om ämnet:

”Det är klart att man som polisman ibland ifrågasätter de beslut som kommer från staben. Man vill ju göra sitt jobb, skydda allmänheten och gripa buset. Men även om inte precis alla beslut som fattas av staben är rätt för just den situation du befinner dig i så måste man lita på att det är rätt om man ser till helheten.” (Robert)

¹⁰ Påståendet som jag använt mig av är följande: *Polisens agerande vid demonstrationer är en värdemätare på landets demokrati.*

7.6 Diskussion

Jag kopplar här samman de teorier som presenterades i arbetets början med de resultat som framkommit genom mina intervjuer. Alla teoretiska infallsvinklar kan sägas vara av vikt trots att en del av dem rör sig på en högre nivå än vad som diskuterats i intervjuerna.

Mikael Oskarssons teori är som väntat den teori som lättast går att applicera på mikronivå, på varje polis i varje specifik händelse (Oskarsson 2005).

Mina intervjuer visar hur mina informanter och den organisation de tillhör i de allra flesta fall prioriterar ordning över lag. Jag vill dock framhålla att motsatsförhållandet mellan lag och ordning är mer komplext än att bara frihetsberöva och lagföra kontra allmän ordning. Att respektera legalitetsprincipen är också att prioritera lagen. Den här synen på lag motsätter sig inte ordningen på samma sätt som lagen i meningen att gripa och lagföra.

De val som polisen gör inför varje specifik situation är inte självklara, emellertid tycker jag mig genom mina intervjuer se en tendens att ordningen är prioritet över lagen. Detta gäller oavsett om man väljer att använda lagen för att lagföra eller för att respektera legalitetsprincipen. Polisen ser det som sin största uppgift att tillfredsställa allmänhetens krav på ordning främst med anledningen att oskyldiga riskerar att komma till skada om ordningen brister. Även om polisen strävar efter att upprätthålla lagen samtidigt så står det enligt mig klart att prioriteringen alltid kommer att vara ordning före lag.

Som Flyghed menar har det alltid funnits ett spänningsförhållande mellan individen och staten (Flyghed 2000). Individen söker skydd hos staten men måste också ge upp en del av sin frihet för att få tillgång till det kollektiva skyddet. Frågan är bara hur mycket frihet som måste offras för att räknas in i kollektivet?

Statens, och i mitt fall polisens, paradox är att utgöra ett skydd för sina medborgare samtidigt som ett hot som medborgarna måste skyddas mot.

Mina informanter är kluvna i frågan om de val som polisen tvingas göra vid ordningsstörningar. En frustration uppstår ofta då den enskilda polisen tvingas avstå ett aktivt val mellan lag eller ordning och istället tvingas anpassa sig till polistaktiken som de långt ifrån alltid stödjer. Skillnaden mot polisens dagliga arbete där ansvaret och avvägningarna inför varje specifik situation ligger hos den enskilda polisen är stor. Att centralstyra polisen på detta sätt är dock en förutsättning för att Särskild polistaktik ska fungera som det är tänkt. Polisens utmaning kvarstår, att säkerställa alla medborgares rätt till att uttrycka sig, utan att ordningen lider allt för stora förluster.

Såväl Flyghed, Ericson som Hörnqvist skriver i någon form om en upptrappning av statens befogenheter att bekämpa brott (Ericson 2006; Flyghed 2000; Hörnqvist 2004).

I mina intervjuer kan jag se dessa tendenser till viss del. Polisen har möjligheter till att frihetsberöva människor på grunder som till och med polisen själva tycker är relativt lösa. Det ska emellertid uppmärksammas att trots att befogenheterna finns så används de enligt mina informanter allt mer sällan. Enligt dem är snarare tendensen att polisen är mer passiv i sitt agerande än tidigare vid t.ex. demonstrationer och fotbollsmatcher. Huruvida detta gäller endast vid ordningsstörningar av ovannämnt slag eller också allmänt framgår inte av mina intervjuer.

För att avslutningsvis svara på den frågeställning som jag inledde mitt arbete med vill jag påstå att något enkelt svar inte finns. Som jag konstaterat ovan prioriteras i praktiken ordningen men jag hoppas att det arbetet igenom framgår att svaret inte är så oproblemiskt som det låter. Inte heller är svaret konsekvent över tid. Det som polisen prioriterar vid ett tillfälle är inte nödvändigtvis vad som prioriteras vid nästa. De olika kommenderingarna skiljer sig ofta åt när det kommer till de prioriteringar som polisen väljer att göra. Det finns praktiska förklaringar till varför polisen väljer en defensivare taktik som inriktar sig på ordning istället för lag. Även här förekommer en konflikt som jag inte tidigare har behandlat. Den ekonomiska avvägningen inför varje kommendering spelar självklart en stor roll i hur polisen agerar. Finns det inte tillräckliga resurser att för att upprätthålla ordningen och lagen samtidigt påtvingas i praktiken ett val redan innan kommenderingen har börjat.

Anledningarna till att den ekonomiska aspekten av polisens arbete inte har fått ett större utrymme i mitt arbete är att två. Självklart påverkar ekonomin hur polisen kan arbeta vid ordningsstörningar men i grund och botten kvarstår ändå konflikten mellan lag och ordning oavsett resurser. Den andra anledningen till att jag inte uppmärksammat ekonomin mer är att omfattningen på den ekonomiska frågan är för stor i förhållande till vad den tillför mitt arbete.

Jag vill här påminna om att värdekonflikten mellan lag och ordning inte kan lösas med pengar och mer resurser till polisen. Problematiken kvarstår och bottnar, som jag visat, i något djupare än så.

7.7 Framtida forskning

Under författandet av detta arbete har jag i min kontakt med polisen märkt att det finns ett stort intresse och en nyfikenhet för ämnet. Jag anser att det ligger först och främst i polisens eget intresse att utvärdera sin taktik vid ordningsstörningar. Någon omfattande utvärdering med konkreta förslag till förbättringar saknas trots det än så länge. Jag är övertygad om att den viktigaste kunskapen på området finns att hämta genom just den typ av intervjuer som jag genomfört. Därför anser jag att en grundlig intervjustudie på området med ett sammanställande av en rapport som visar vad som fungerar i dagens system och vad som kräver förbättring är nödvändig.

Självklart skulle ett betydligt större urval behövas för att studien skulle ge önskad effekt. För att ge ett bättre bredd så är det också av stor vikt att de beslutfattande cheferna kommer till tals med sina tankar och funderingar. En påbyggnad av den intervjustudie som jag genomfört skulle i min mening vara mycket intressant i syftet att utöka kunskapen på området ytterligare.

Ett alternativ som också hade varit intressant för en framtida forskning är användandet av en vinjettstudie. En vinjettstudie fungerar så att ett antal specifika situationer presenteras för respondenterna och frågar sedan hur de skulle agera i varje situation (Bryman 2002: 168). Fördelen med en vinjettstudie är att den är betydligt enklare att tillämpa på ett stort antal deltagare och även enklare att koda och analysera kvantitativt. En studie av det här slaget skulle med fördel kunna användas på en stor del av de poliser verksamma inom Särskild polistaktik och ROMEO.

8.1 Litteratur

- Bauman, Z (2002) *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Diadalos.
- Bryman, A (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Oxford: Liber.
- della Porta, D & Peterson, A & Reiter, H (2006) *The Policing of Transnational Protest*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- della Porta, D & Reiter, H (1998) *Policing protest. The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ericson, R (2006) *Crime in an insecure world*. Cambridge: Polity Press.
- Flyghed, J (2000) *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Hörnqvist, M (2004) ”Risk Assessments and Public Order Disturbances: New European Guidelines for the Use of Force? ”, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol. 5, 2004.
- Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Messerschmidt, J. W (2004) *Flesh and blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Boston: Rowman & Littlefield Publisher.
- Oskarsson, M (2005) *Lag eller ordning. Polisens hantering av EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Stockholm: Jure förlag.
- Vetenskapsrådet (1999) *Forskningsetiska principer inom humanistisksamhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Waddington, P.A.J (1999) *Policing Citizens: Authority and Rights*. London: University College.

Bilaga 1 – Intervjuguide

- Presentation av mig
 - Ämne och frågeställning
 - Etiska aspekter & ljudupptagning
 - Villkor för medverkan i arbetet
 - Frågor?
- Presentation av deltagare
 - Namn
 - Ålder
 - Erfarenhet
 - Befattning
 - SPT & ROMEO
- Beskrivning av arbetsmetoder
 - SPT
 - ROMEO
 - Skillnader mot förr
 - För och nackdelar
 - Tillräckliga resurser
 - Ytterligare förändringar
 - Användning av förhandling före demonstrationer
 - Övriga metoder som används före demonstrationer
- Utbildning
 - Utbildningens omfattning
 - Vad fokuserar utbildningen på?
- Prioriteringar vid ordningsstörningar
 - Vad prioriteras?
 - Vad prioriteras inte?
 - Vem bestämmer?
 - Var går gränsen?
 - Lagstöd för att ”släppa” brottslighet?
 - Specifika brott som prioriteras/förbises
 - Frångås lagen någonsin från polisens sida?
 - Vanlig kritik?
 - Personliga reflektioner
- Olika grupper
 - Politiska demonstrationer
 - Idrott
 - Skillnader och likheter mellan olika grupper
 - Skiljer sig demonstranternas taktik nu och förr?

- Värdekonflikter inom arbetet
 - Individens rätt eller samhällets trygghet?
 - Oskarssons "*Individens dilemma i varje situation*"
 - Är polisens hantering av demonstrationer en värdemätare på ett lands demokrati?
 - Paradoxen att beskydda medborgare samtidigt som de bekämpas?
 - Överagera eller underagera? Alltid fel...

- Avslutning
 - Övrigt som du anser vi bör uppmärksamma?
 - Frågor?
 - Tack för samarbetet